



Євроінтеграція в освіті: історія розвитку після Другої світової війни

Анастасія Пальваль

Історію розвитку вищої освіти України розділяють на кілька умовних етапів. Вони охоплюють весь період створення, розвитку, реформувань та змін системи освіти України. Від заснування Греко-слов'янської Академії у м. Острог, виникнення університетів на українській території, яка перебувала у складі двох інших імперій, реформування старих та створення нових вищих навчальних закладів, розвитку вищої освіти у післявоєнний період і до проголошення незалежності України, сучасного становища, приєднання України до Болонського процесу, інтеграції системи вищої освіти у загальноєвропейську.

Формування системи освіти безпосередньо пов'язане з появою і розвитком писемності (IX ст.). З плином часу розвивається азбука, сама писемність, література, вводиться перше шкільне навчання, згодом перший університет, братства. Поступово з'являлася система, яка стала основою для подальшого розвитку.

Вивчення питання розвитку та інтеграції системи вищої освіти України займалися багато авторів та науковців, у тому числі викладачі харківських університетів. У роботі «Подолати гіпноз спини» К. Астахова описала основні засади відомого Болонського процесу, проблеми та труднощі вичізняної освіти, які можуть реально гальмувати темпи євроінтеграційних процесів у сфері освіти [1]. Робота В. Бикова «Інтеграція системи освіти України у світовий освітній простір і про-

ектний підхід як ефективний інструмент її реалізації» розкриває проблеми інтеграції системи освіти України у світовий освітній простір, вказує на важливі соціально-економічні потреби суспільства, розглядає форми освітньо-наукової діяльності, а також визначає специфіку реалізації проектів інтеграції та застосування сучасних проектних методів в управлінні процесами інтеграції і розвитку галузі [2]. Інші проаналізовані джерела літератури розкривають головні ідеї, цілі та проблеми розвитку інтеграції системи освіти в післявоєнний період. Важливими стають процеси переходу від застарілої форми організації освітнього процесу до нових, стандартизованих та загальноєвропейських форм систем освіти, які так само практично заново відроджувалися після подій Другої світової війни.

Дослідження інтеграційних процесів в системах освіти країн Європи охоплює післявоєнний період (друга половина XX ст.), коли економічний, політичний, соціальний та інші стани провідних країн зазнавали різких змін.

На розвиток освіти вплинули особливої події «холодної війни», оскільки частина держав опинилася під впливом ідеологій США та Великобританії, а інша частина контролювалася Радянським Союзом. Після закінчення Другої світової війни в країнах Заходу почалося відновлення національних систем освіти, що існували раніше і були зруйновані під час війни. Потрібно

відзначити широке поширення при цьому педагогічних ідей та досвіду, характерних для США. Оскільки саме до США почали мігрувати науковці, освітяни, а з часом і студенти зі зруйнованої війною Європи у другій половині 40-х років. У штатах університетська освіта не тільки не зазнала втрат від воєнної катастрофи, а, навпаки, розквітла, забезпечуючи більш привабливі умови для інтелектуальної діяльності. Для країн Заходу в цілому було характерно, перш за все, прагнення до створення єдиних систем освіти і підвищення загального інтелектуального рівня навчання. У той же час нові держави соціалістичного табору перебудовували всі форми суспільно-політичного життя відповідно до нав'язаної їм після війни соціалістичної політико-ідеологічної системи. В сфері освіти це означало створення шкільних систем, близьких до тієї, яка склалася в Радянському Союзі. Далі за втратою частини інтелектуальної еліти Західна Європа почала стрімко втрачати і робочу силу. Все це негативно вплинуло на ринки праці, економічний розвиток.

Перешкодою на шляху розвитку школи в післявоєнний період в країнах Східної Європи стала «залізна завеса»: через ідеологічний вплив Заходу країни соціалістичного блоку припинили культурний обмін з народами Західної Європи, при цьому замінивши його пропагандою радянської ідеології. З часом розрив між блоками лише посилювався. «Залізна завеса», а також ідеологізація суспільного життя в країнах Східної Європи і СРСР фактично привели до виникнення двох напрямків в розвитку педагогічної науки, таких різних і невзаємопов'язаних, що в побуті «радянська педагогіка» і «буржуазна педагогіка» стали позначати принципово різні науки. Термін «радянська педагогіка» позначав новий тип педагогіки, яка обслуговувала насамперед освіту в СРСР, втілювала освітню політику комуністичної партії. Важливою й визначальною її складовою стало формування й закріплення відповідної лексики, яка повинна була відо-

бражати, інтерпретувати ідеологізовану реальність, тобто для радянської педагогіки створювалась і «радянська мова».

Характерний державний вплив здійснювався на школи всіх західноєвропейських країн. У Великобританії був прийнятий акт Батлера, що демократизував і упорядковував шкільне життя. Пізніше був введений «Єдиний національний навчальний план», який заклав основу уніфікації системи освіти Великобританії. Освіта у Франції під час Другої світової війни, як і в інших країнах, що перебували під нацистською окупацією, була фактично зруйнована. Перші повоєнні роки були присвячені її активному відновленню. Федеральний уряд Німеччини тільки в 1969 р. отримав право директивного управління школою. Система освіти децентралізована і має відмінності.

На противагу країнам Західної Європи розвиток американської школи в післявоєнний період проходив у руслі централізації управління освітою. Після прийняття Закону про освіту 1958 р. стала різка зміна в галузі освіти в США, посилилась скоординованість. Актуальними в цей період стали ідеї гуманізації і демократизації освіти. У 1981 р. в США набув чинності Закон про об'єднання і поліпшення програм освіти. Штати постійно збільшували фінансування власної освітньої системи.

Системи освіти провідних країн Європи кардинально змінювалися, але зберігали історичні традиції. Розвиток освіти в інших західних країнах відбувався під впливом схожих факторів. До кінця ХХ ст. практично скрізь розвиваються сформовані раніше національні системи освіти з врахуванням сучасних освітніх потреб суспільства. Помітними стають не лише маркери відновлення та зміни ідеологічних векторів, але й спроби зберігати власні освітні інститути, запобігати перетіканню інтелекту за межі країн. Так, поступово набувають сили процеси об'єднання, інтеграції систем освіти Західної Європи з метою витримати конкуренцію з США.

Слід виділити особливості розвитку школи і педагогічної науки в країнах колишнього соцтабору в останньому десятилітті ХХ ст. Демократичні перетворення дозволили відновити науковий діалог між педагогами Сходу і Заходу, об'єктивно оцінити досягнення один одного в сфері освіти, приступити до вирішення проблем, що вимагають міжнародної координації. Разом з цим виникли серйозні проблеми, пов'язані зі спробами сліпого копіювання педагогами країн Сходу того, що було напрацьовано західною наукою і шкільною практикою. Виникла тенденція заперечення власного наукового і практичного досвіду в сфері освіти, власних освітніх традицій [5].

Намагаючись протистояти США у цій площині, західноєвропейські держави почали процеси швидкої освітньої євроінтеграції, що підштовхнули, з часом, і відомі Болонські домовленості.

Ключовою позицією реформування освіти є те, що Болонські вимоги — це не уніфікація вищої освіти в Європі, а широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних надбань різних країн. 29–30 березня 2001 р. представники понад 300 європейських вузів та їхніх організацій прийняли у м. Саламанка (Іспанія) та зафіксували у спільному документі десять основних принципів Болонського процесу. Серед них:

- автономія та відповідальність (право та можливість для університетів формувати стратегію, вибирати пріоритети у навчанні та проведенні наукових досліджень, витратити ресурси та подібне);
- освіта — відповідальність перед суспільством (європейський простір вищої освіти повинен будуватися на європейських традиціях відповідальності освіти перед суспільством);
- організація диверсифікованості вищої освіти (підтримка та розвиток традиційної різноманітності європейської освіти з точки зору мов, національних систем, інститутів, орієнтації профілів підготовки і навчальних планів);
- розширення мобільності (виконання попередніх пунктів передбачає розви-

ток мобільності студентів та розширення мобільності викладацького й іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом).

Після проведення численних різнорівневих зустрічей, нарад та конференцій країн-учасниць Болонського процесу можна сформулювати шість ключових позицій щодо створення єдиного європейського освітнього і наукового простору:

- введення двоциклового навчання;
- запровадження системи кредитів;
- контроль якості освіти;
- розширення мобільності;
- забезпечення працевлаштування випускників;
- забезпечення привабливості європейської системи освіти [3].

Гучасна система вищої освіти України потребує реформування відповідно до умов інтеграції країни в європейську освітню спільноту. Офіційно ж Україна доєдналася до Болонського процесу тільки на Бергенській конференції (Норвегія), де 19.05.2005 р. було підписано Болонську декларацію. Підписання цих документів започаткувало реальне приєднання нашої держави до Болонського процесу та офіційне осмислення і впровадження в навчальний процес його принципів. Участь вищої освіти України в Болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак. У дусі цього процесу важливо не втратити кращі традиції, не знизити національні стандарти якості. Приєднання України до Болонського процесу слід розцінювати як поступову та виважену інтеграцію української вищої школи до загальноєвропейського та світового освітнього простору.

В останнє десятиліття ХХ ст. в більшості країн європейської цивілізації простежується тенденція до демократизації та гуманізації освіти. Визнання людини і її прав пріоритетною цінністю стало одним із найважливіших досягнень міжнародної дипломатії після Другої світової війни. Права людини і права дитини, визнані міжнародними конвенціями, у всьому світі

дали поштовх розвитку таких підходів до освіти і виховання, які орієнтовані на максимальне врахування потреб та можливостей духовного і фізичного розвитку особистості [6]. Ці процеси започатковано ще у середині минулого століття.

Варто правильно роздивитися поступовий процес відродження зруйнованих під час Другої світової війни систем освіти в США та країнах Європи. Деякі країни зайняли лідируючі позиції, почали пер-

шими відроджувати національні системи, серед яких були освіта і наука, у післявоєнні роки стали прикладами для багатьох інших країн та зберегли головні позиції на світовій арені до сьогодні.

Система освіти України й досі піддається реформам, спираючись на досвід країн Європи, США та підписані документи, серед яких відома Болонська декларація, проте не втрачає власні національні особливості, цінності та традиції.

Література

1. Астахова К. В. Преодолеть гипноз спины // Зеркало недели. 2004. 20 с.
2. Биков В. Ю. Інтеграція системи освіти України у світовий освітній простір і проектний підхід як ефективний інструмент її реалізації. [online] Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/499/> [Accessed 10 January 2023]. 7 с.
3. Льченко А. М. Вища освіта і Болонський процес : навч.-метод. посібник. Полтава : РВВ ПДАА, 2014. С. 117–127.
4. Піскунов А. В. Розвиток освіти і педагогічної думки в країнах Європи, США та СРСР у другій половині ХХ ст. (до 1991 р.) // Історія педагогіки та освіти [online] Available at: https://stud.com.ua/62381/pedagogika/rozvitok_osviti_pedagogichnoyi_dumki_krayinah_yevropi_srsr_drugiy_polovini_1991 [Accessed 10 January 2023].
5. Піскунов А. В. Школа в Західній Європі і США після Другої світової війни // Історія педагогіки та освіти [online] Available at: https://stud.com.ua/62382/pedagogika/shkola_zahidniy_yevropi_drugoyi_svitovoyi_viyni [Accessed 10 January 2023].
6. Юшер А. Основные тенденции в развитии высшего образования в европейском регионе // Экономика образования. 2009. № 6. С. 108–120.

24.01.2023

Відомості про автора:

Пальваль Анастасія — студентка 2-го курсу; Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»; Харків, Україна; email: anastasiapalval@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2239-7101>